

Atentat na Cesarja Franca Jožefa in njegov odmev v Zgodnji Danici in Novicah

Franč Jožef I je pričel vladati 2. decembra 1848. Na prestolu je nasledil svojega strica cesarja Ferdinanda, ki je, po tem ko je bila revolucija v avstrijskem delu monarhije v bistvu končana, abdiciral v korist svojega takrat komaj osemnajstletnega nečaka Franca Jožefa. Ta se je rodil 18. avgusta 1830. Bil je sin Ferdinandovega mlajšega brata nadvojvode Franca Karla in bavarske nadvojvodinje Zofije, hčere bavarskega kralja. Ta si je že ob rojstvu svojega prvorojenca zadala cilj, da bo njen sin nekega dne postal cesar. V želji za dosego tega cilja si je kaj hitro po rojstvu Franca Jožefa utrdila položaj na dvoru in se začela zanimati za politiko. Njena glavna sposobnost je bilo hitro iskanje vplivnih prijateljev in pomembnih zaveznikov, ki so ji lahko pomagali pri uresničevanju zadanega cilja. V tem pogledu se je popolnoma razlikovala od svojega moža, ki se za politiko ni zanimal. To je kmalu privedlo do tega, da je postala edina skupna točka Franca Jožefa in njegovega očeta lov, ki sta ga oba oboževala.²

Popolnoma drugačni odnosi, kot jih je imel Franc Jožef s svojim očetom, pa so bili značilni za njegovo vez z materjo. Ti niso bili zgolj družinske narave. Že kot otrok je Franc Jožef veljal za poslušnega sina. To se je obdržalo tudi po tem, ko je postal cesar. Zato lahko trdimo, da je imela Zofija precejšen vpliv nanj. To trditev podkrepljuje na primer cesarjevo zajtrkovanje skupaj s starši in obiski pri materi na čaju. Ko je bil od staršev ločen, je pogosto pisal nadvojvodinji. V pismih je opisoval, kako preživlja dneve, kako se počuti glede kakšne odločitve in s kakšnimi težavami se ubada kot vladar. Ravno zaradi vpliva, ki ga je Zofija zagotovo imela, ni za prvo petletje

vladavine Franca Jožefa nezanemarljivo, da je bila privrženka predmarčnega režima in nasprotnica idej ljudske suverenosti. Prav tako ni podpirala Madžarov, nasprotno – smatrala jih je za upornike. Zaradi tega ni presenetljivo, da je sina vzpodbujala naj bo nepopustljiv in eksemplarično trd z vsemi oblikami revolucije.³

Franč Jožef je leta 1853 obeležil peto obletnico svoje vladavine, ki pa bi se lahko 18. februarja 1853 tudi končala. Tega dne je bil namreč na mladega cesarja izveden atentat. Da bi lahko razumeli dogodke, ki so privedli do atentata, pa moramo izpostaviti nekaj vidikov, ki so zaznamovali njegovo petletno

vladavino. Tudi po tem ko je Franc Jožef zasedel prestol, revolucija na Madžarskem še ni bila končana. Situacija se je še dodatno zapletla, ko je cesar 7. marca samovoljno razglasil oktroirano ustavo. Madžari pa so kot odgovor na manever cesarja čez nekaj časa razglasili svojo ustavo in 14. aprila odstavili habsburško-lotarinško dinastijo. Tako so boji med cesarsko vojsko in Madžari, ki so potekali že od decembra, dobili nov zagon. Da je bila preizkušnja za Franca Jožefa še večja, so se obnovili tudi boji s Piemontom v severni Italiji. Francu Jožefu ni preostalo drugega, kot da je za pomoč prosil ruskega carja Nikolaja I. Z njegovo pomočjo so upor zatrli.⁴

To se je zgodilo 13. avgusta, ko se je Görgey, eden izmed vodjev upornikov, predal ruskemu generalu, drugi vodja upornikov Kossuth⁵ pa je emigriral. Ko je Franc Jožef razmišljal, kaj storiti z Madžari, sta se še posebej izrazili mnenji njegovega svetovalca Grünneja in Zofije. Oba sta namreč zagovarjala radikalno rešitev. Na Ogrskem je bila vzpostavljena vojaška diktatura pod vodstvom generala Haynaua, ki je bil znan pod vzdevkom *hijena iz Brescie*. Tega si je pridobil zaradi svoje krutosti. Nič drugače se ni obnašal na Madžarskem. Praktično takoj je dal pobiti večino tistih, ki so sodelovali pri revoluciji. Tudi cesar in njegovi sodelavci so se obnašali maščevalno, saj so z Madžarsko ravnali tako kot z osvojenim ozemljem. Državo so razdelili na šest distriktov, ki so jih vodili vojaški poveljniki. Tako je bil poraz madžarskih upornikov popoln.⁶

Drug pomemben datum pa je 31. december 1851. Takrat je Franc Jožef s tako imenovanim silvestrskim patentom v monarhiji odpravil ustavo. S tem se je začelo obdobje novega absolutizma (neoabsolutizma). Tega absolutizma pa ne smemo enačiti s tako imenovanim Metternichovim absolutizmom. Sistem novega absolutizma je monarhiji zagotavljal predvsem mir in miren razvoj na gospodarskem področju, ki ju je po burnih letih revolucije potrebovala. Novi absolutizem je funkcioniral le, dokler je monarhija doživljala gospodarski razcvet. To je tudi razumljivo, saj so sistem

podpirali predvsem meščani in kmetje. Prvi zato, ker jim je zagotavljal mir, meščani pa zaradi tega, ker so imeli od sistema nek materialni napredek. Ta jim je za nekaj časa nadomestil željo po politični participaciji. Ravno v zvezi s tem je treba poudariti, da je cenzura zavirala izdajanje političnih časnikov, prav tako pa je tiskovni red iz maja 1852 preprečeval ustanavljanje novih. To je pripeljalo do tega, da sta na Slovenskem v tem času izhajala le dva časnika, in sicer *Novice*, ki so izhajale trikrat tedensko, in tednik *Zgodnja danica*.⁷

Zaradi zgoraj navedenih omejitev časopisi niso pisali o političnih tematikah v Habsburški monarhiji. Zanimivo pa je, da *Zgodnja danica* v letu 1853 pete obletnice vladavine cesarja sploh ne omenja. Od dogodkov v zvezi s cesarjem je bilo v *Zgodnji danici* sorazmerno veliko prostora namenjenega atentatu na cesarja, ki je 18. februarja 1853 pretresel monarhijo. Tega dne se je cesar sprehajal po okopih, ki so obdajali staro dunajsko mesto. Z njim je bil samo njegov pribočnik grof Maksimiljan Karl O'Donell.⁸ Med sprehodom pa je cesarja napadel madžarski krojaški pomočnik János Libény.⁹ Z nožem je cesarja le nekoliko ranil. Da je bilo temu tako, gre pripisati srečnemu spletu okoliščin, saj je neka ženska kriknila, ko je videla napadalca, ki se je z nožem približeval cesarju. Cesar pa se je pri tem nekoliko obrnil in tako je napadalec zgrešil hrbet in zadel cesarja v tilnik. Tam sta udarec ublažili ovratnik in pletena vrvica na čepici. Napadalec ni mogel udariti drugič, saj ga je grof O'Donell zgrabil okoli pasu. V tem času pa so na pomoč pritekli še drugi mimoidoči, ki so jih privabili kriki.¹⁰

Zgodnja danica je o tem dogodku poročala 24. februarja, to pomeni šest dni po napadu. Prva objava v časopisu je bila pesem, z naslovom *Hvala Bogú za ohranitev cesarja*. Pesem lepo ilustrira noto časopisa *Zgodnja danica*. Za ohranitev cesarja se pisec zahvaljuje Bogu, ki mu pripiše tudi glavno vlogo pri rešitvi cesarja.¹¹ Izdaja 24. februarja je zanimiva tudi zaradi opisa samega atentata, ki je bil, kot je bilo v navadi v časopisu *Zgodnja danica*,

zapisan med ostalimi novicami iz tujine. Te so bile zbrane pod rubriko *Razgled po krščanskem svetu* (*Razgled po keršanskim svetu*). V osemvrstični notici avtor piše o samem napadu, ki ga je izvedel krojaški delavec Libeny, ki je prihajal iz Stolnega Beograda. Piše o tem, da je bil cesar ranjen s kuhinjskim nožem. Zasluge za rešitev cesarja pa pripisuje Bogu, podobno kot že v sami pesmi na prvi strani časopisa. To poročilo je izjemno kratko in nekako v stilu *Zgodnje danice*, ki novicam (tako domačim kot tujim) skozi celotno leto 1853 ni namenila veliko prostora.¹²

Veliko bolj izčrpno poročilo o atentatu nam prinašajo *Novice*, ki so izšle dan pred omenjeno številko *Zgodnje danice*. *Novice* povzemajo nek dunajski častnik. Objavile so veliko podrobnosti. Tako so na primer zapisali, da je moč napadalčevega udarca ublažil cesarjev ovratnik in da ima cesar prebodeno kožo na vratu. Cesarju so pripisali tudi, da se je v situaciji takoj zavedel, se obrnil in potegnil meč, vendar se mu ni bilo potrebno boriti z napadalcem, saj ga je obvladal njegov pribočnik. Cesar naj bi po napadu celo tolažil množico, ki se je v strahu zbrala okoli njega. Šele nekdo iz te množice naj bi cesarja opozoril, da krvavi iz vrata. Nato pa naj bi si cesar zaustavil krvavitev z robcem. Zagotovo lahko rečemo, da gre pri tem opisu dogajanja za pretiravanje in poveličevanje cesarja za namen propagande.¹³

Veliko večjo težo pa ima drugi del poročila, kjer je zajeto dogajanje po atentatu. Novica se je po Dunaju hitro razširila. Že na dan samega atentata ob šesti uri zvečer so se zbrali vsi člani cesarske družine pri maši. Novica se je za tem širila po monarhiji. *Novice* pišejo, da je prišla do Ljubljane v soboto zjutraj, ko naj bi novica "presunila serca zvestih prebivavcov", vendar so bili kmalu potolaženi, ko so izvedeli, da napad ni uspel. Ob deseti uri se je pričela velika maša za ohranitev cesarjevega življenja, ki jo je vodil ljubljanski knezoškof. Za tem sta se zbrala mestni odbor in odbor deželnih stanov, ki sta poslala pismi cesarju. Poleg tega je mestni odbor grofa O'Donella v zahvalo za pogumno obrambo cesarja imenoval za

častnega meščana. S tem pa se dogajanje še ni končalo, saj je bila zvečer v gledališču zapeta cesarska pesem, v nedeljo pa je bilo mesto v zahvalo za ohranitev cesarjevega življenja praznično osvetljeno.¹⁴

Že kmalu po atentatu se je poleg imena grofa O'Donella pojavilo tudi ime dunajskega meščana Ettenreicha.¹⁵ Ta je tako kot grof O'Donell precej pripomogel k ustavitvi napadalca. Kot smo že povedali, je grof O'Donell že dan po napadu postal častni meščan Ljubljane. Grof Andrej Hohenwart pa je poslal vabilo prebivalcem Kranjske, da bi nagradili tudi Ettenreicha. V vabilu, ki ga objavljajo *Novice*, *Zgodnja danica* pa o tem poročila dan kasneje v kratki notici, je med drugim zapisal: "Pa kdo ne bo tudi verlimu dunajskemu mestnjanu Ettenreichu hvaležen podal roke? On je gotovo tega spoštovanja vreden." In za tem predlagal, da bi v imenu dežele dali izdelati spominek iz srebra, ki bi pomenil zahvalo Kranjcev za njegovo posredovanje v atentatu. Zato vabi Kranjce, naj prispevajo denarna sredstva. Dodaja tudi, da bodo tisti, ki bodo prispevali nekoliko več, zapisani v knjižici, ki jo bodo shranili v knjižnici deželnega zgodovinskega društva.¹⁶

Podobno poročilo o dogajanju po atentatu, kot ga lahko beremo v *Novicah*, nam prinaša Štefan Kociančič, dopisnik *Zgodnje danice* iz Gorice.¹⁷ Največjo razliko med opisoma dogajanja je moč zaslediti v slogu zapisa. Med tem ko *Novice* zgodbo podajajo bolj faktografsko, je pri članku v *Zgodnji danici* moč opaziti iskanje globljega sporočila samih dogodkov. Tako Kociančič piše, da sta tudi Goričane, ko jim je bila po telegrafu sporočena novica o atentatu na cesarja (18. februarja zvečer), obšla groza in strah, vendar naj bi se iz obrazov dalo brati tudi radost, da je bil napadalec na cesarja ujet. Največji poudarek v članku je na verskem obredu, ki se je odvijal naslednji dan. Verski obred ob enajsti uri je vodil goriški nadškof. Obreda naj bi se udeležili mnogi ljudje. Med njimi je pisec opazil tako državne, vojaške in druge častnike in uradnike, poleg teh pa še duhovnike in šolsko mladino. Obreda pa so se

udeležili še, kar je pisca verjetno začudilo, saj je to še posebej izpostavil, meščani vseh stanov in vseh starosti. Avtor članek zaključí z željami, naj Bog še dolgo ohrani življenje cesarja.¹⁸

Že zadnji del članka v *Novicah* 23. februarja nekaj prostora namenja življenju Libenya na Dunaju in sodni preiskavi, ki je bila sprožena takoj po atentatu. V zvezi s slednjo *Novice* povzemajo nek dunajski časnik, ki je zapisal, da bo preiskava dala odgovor na vprašanje, kaj je Libenya pripravilo do tega, da je izvedel atentat na cesarja. Več informacij o tem dobimo v *Novicah* teden dni kasneje. Tokrat *Novice* podrobneje analizirajo motiv, ki ga je imel Libeny, da je dejanje izvedel. Preberemo nekaj novih podatkov o napadalcu, ki dotlej še niso bili predstavljeni. Tako izvemo, da je bil Libeny ob napadu star 21 let, da prihaja iz krščanske družine in da je bil neporočen. *Novice* začno iskati vzrok za dejanje v družini. Izvemo, da je bil oče krojač in posestnik. Posebej je izpostavljeno, da oče v madžarskem upor proti habsburški oblasti ni sodeloval. Za atentatorja pa je zapisano, da so ga Madžari prisilili k temu, da je sodeloval kot vojaški krojač v trdnjavi Arad, kjer je za vojake šival uniforme. Ko so habsburške čete to trdnjavo zavzele, je bil izpuščen domov.¹⁹

Novice najdejo vzrok za atentat v letu 1850. Takrat naj bi se Libeny v Pešti družil z nezadovoljnimi rokodelci, ki so bili povezani tudi z madžarsko vlado, ki je bila na oblasti leta 1853. Takrat naj bi Libeny spoznal, da je edina rešitev za samostojnost Madžarske umor vladarja. Ta ideja se je potrdila in okrepila, ko je marca leta 1851 prišel na Dunaj, kjer se je prav tako gibal v krogih nezadovoljnega madžarskega delavstva.²⁰

Če zapisano nekoliko razčlenimo, lahko povod za dejanje Libenya razumemo na vsaj dva različna načina, ki nista nujno nepovezana. Tako lahko dejanje smatramo kot dejanje krojaškega pomočnika, torej pripadnika nižjega družbenega sloja. Razumljivo je, kot je moč razbrati iz zgoraj omenjenih časopisnih poročil, da se je Libeny tako v Pešti kot na Dunaju gibal ravno med temi krogi ljudi, torej

med pripadniki rokodelskega stanu. K temu lahko dodamo še, da se v času novega absolutizma za socialno stisko teh delavcev država ni menila. Po drugi strani pa lahko dejanje vidimo kot nacionalistično. Po poročanju Novic naj bi bil Libeny vključen v madžarski upor proti svoji volji, vendar si lahko zastavimo vprašanje, kakšen vpliv so imele nacionalne ideje na sedemnajstletnika v času upora 1849.²¹

Zgodnja danica se za razliko od *Novic* ne ukvarja z ozadji samega atentata, ampak se ga dotika le posredno. Zanimivo je, da je številka, ki je izšla 3. marca, obsegala kar 8 strani. To se je v letu 1853 zgodilo izjemoma. Na teh straneh se kar nekajkrat pojavi tematika atentata. Tako so objavili *Pastirski list* dunajskega škofa. To je edina objava *Pastirskega lista* dunajskega škofa leta 1853, zato lahko sklepamo, da je bil *Pastirski list* objavljen ravno zaradi napada na cesarja.²² Bolj izstopajoč kot *Pastirski list* pa je prispevek z naslovom *Avstrie žalost in veselje*. Ta članek je v primerjavi z ostalimi precej politično orientiran. V njem Frančišek Kosar s precejšnjo kritičnostjo opisuje marčno revolucijo, čas po njej in vse tiste, ki so v revoluciji sodelovali. V središču prispevka je sicer napad na avstrijske čete v Milanu. Te so bile napadene na pustno nedeljo zvečer, torej le nekaj dni pred atentatom na cesarja. Čete so napadli podporniki združitve Italije, ki so v napadu pomorili več pripadnikov avstrijskih oboroženih sil. Za tem pa je izbruhnila splošna zmeda. Avtor meni, da so avstrijske oblasti z uporniki ravnale premedlo, kar se je kmalu odrazilo v atentatu na cesarja. Zapisal je: "Je že per tem oznanilu materno serce predobre Avstrije, ki je puntarskim Lahom namesto ojstre pravice usmiljenje ponudila in podelila, bridke solze pretakalo, ji je kri v žilah zastajala /.../, ko je zlobni kervolok /.../ posvečeno osebo našiga od Boga nam daniga miliga cesarja napadel."²³

V tej številki lahko zasledimo tudi kratko notico, ki podaja poročilo iz Dunaja. Tam je bil 26. februarja Janos Libeny obešen. *Zgodnja danica* poroča, da je bil pred izvršitvijo sodbe za razliko od trenutka, ko je dejanje storil, skesan in da je z molitvijo tudi za cesarja

pričakal svoje zadnje ure. *Zgodnja danica* še zapiše, da so bile njegove zadnje besede, preden so ga obesili, Jezus Kristus.²⁴

Tudi v primeru sojenja Libenyju in izvršitve obsodbe nam več informacij podajo *Novice*. Te o preiskavi navržejo, da je bil Libeny na začetku nekooperativen, vendar da je po šestih dneh nepretrganega zasliševanja vseeno pokazal kesanje nad svojim dejanjem. Ko so mu 24. februarja sporočili obsodbo, naj bi se zgrudil. Na dan izvršitve sodbe se je že ob 6. uri zjutraj na kraju, kjer naj bi atentatorja obesili, zbrala velika množica ljudi. Tja so Libenya na lojterniku pripeljali ob pol devetih. *Novice* še pišejo, da je bil videti grozno, da so mu lasje v 48 urah posiveli in da je nenehno ponavljal molitve, ki jih je zanj po madžarsko narekoval duhovnik. Sledila je izvršitev sodbe. *Novice* pa zaključijo: ".../se ga je rabelj lotil, in z vervjo na vislice potegnjen je zadnjo besedo "Jezus Kristus" izustil – le ta mu grozno hudodelstvo odpustiti zmore."²⁵

Atentat na cesarja je v prvi vrsti pokazal slabost policijskega režima, ki je bil tedaj uveljavljen v monarhiji. Pri tem je šlo za to, da je država želela imeti močan vpliv nad prebivalstvom, vendar je človeka, ki bi moral biti med vsemi v državi najbolj zaščiten, le slabo varovala. Cesar ni imel ob sebi varnostnikov in stražarjev. Spremstvo le enega moža bi verjetno težko preprečilo kak boljše načrtovan in izveden napad. Tako *Zgodnja danica* kot *Novice* objavita premalo natančnih poročil, da bi si lahko bralci ustvarili vtis, kako hudo je bil ranjen cesar. Kljub temu da rana ni bila preveč nevarna, pa je trajalo nekaj časa, da se je lahko cesar spet postavil na noge in začel opravljati svoje obveznosti, tako kot jih je pred samim napadom.²⁶

Če gledamo z današnje perspektive, napad za cesarja ni prinesel velikih negativnih posledic. Prav nasprotno; cesar je zaradi vsega razburjenja, ki se je začelo med prebivalstvom, postajal celo bolj priljubljen. Tako je pridobil ravno tisti element, ki mu je že od začetka njegove vladavine manjkalo. To, da cesar ni užival pretirane priljubljenosti, tudi ni presenetljivo,

saj je uvedel sistem, ki je veliko državljanov omejeval, to pa je bilo posebej opazno tam, kjer je veljalo izredno stanje, kot na primer na Ogrskem. Po drugi strani je imel tudi Franc Jožef osebnostno pomanjkljivost, ki zagotovo ni pripomogla k njegovi popularnosti. Cesar je bil namreč dokaj zadržan v stikih z ljudmi. To so še posebej opazili Dunajčani, ki so bili navajeni drugačnega pristopa, kot ga je imel na primer Franc I. Če pod vprašanje priljubljenosti potegnemo črto, lahko rečemo, da si je Franc Jožef ravno ob svoji peti obletnici vladavine pridobil priljubljenost, ki jo je za tem le še krepil. Kljub temu pa ne smemo pozabiti, da je v tej 'vladarski kategoriji' doživljal tako vzpone kot padce.²⁷

Ravno v sklop pridobivanja priljubljenosti med ljudstvom lahko štejemo novico, ki jo je 5. maja 1853 objavila *Zgodnja danica*. V tej novici je zapisano, da je cesarjeva mati Zofija za tem, ko je izvedela, da je napadalec njenega sina obsojen, rekla, da bo ona molila za 'nesrečnika', ker verjetno nihče drug v Avstriji ne bo. Zapisano je, da se je odločila, da bodo vsako leto ob dnevu usmrtnice brali mašo za Libenya. Tej novici pa je dodano še drugo sporočilo. Pisec piše, da je cesarju nekdo prigovarjal, da naj bi bilo zanj cerkveno obhajanje po okrevanju po napadu preveč naporno, zato naj bi se raje udeležil kakšne gledališke predstave. Franc Jožef pa naj bi odvrnil, da bo njegova prva pot v cerkev. Glede na to, da je ta novica objavljena v časopisu, ki ima v svojem podnaslovu zapisano *Katoliški cerkveni list*, lahko predvidevamo, da so takšne izjave med bralci vzbujale lagodje in med njimi krepile občutek pripadnosti cesarju.²⁸

Atentat na cesarja pa ni vplival le na njegovo priljubljenost, temveč je imel vpliv tudi na dunajsko arhitekturo. Kot spomin na cesarjevo ozdravitev je bila zgrajena nova cerkev na Dunaju. Pobudo za gradnjo zaobljubne cerkve (*Votivkirche*) je dal cesarjev mlajši brat Ferdinand Maks. Ta je bil dve leti mlajši od Franca Jožefa. Zaradi te majhne starostne razlike se je med bratoma spletla dokaj močna vez, čeprav sta se v karakterju precej razlikovala. Med

tem ko je Franc Jožef veljal za poslušnega, je bil Ferdinand Maks bolj sproščen in sanjaški. Ravno zaradi te vezi med bratoma ta pobuda, ki se je pričela s pozivom, ki je bil v javnosti objavljen 2. marca, ne preseneča.²⁹

Poziv za gradnjo nove cerkve je seveda odmeval tudi v *Zgodnji danici*. Ta je 10. marca objavila novico, da bodo na pobudo nadvojvode Ferdinanda Maksa v spomin na srečno ozdravitev cesarja gradili novo cerkev. Dodajajo tudi, da se bodo prispevki za to cerkev zbirali po celotnem cesarstvu in da imajo zvesti podložniki možnost, da pokažejo svoje veselje ob ohranitvi cesarja tudi tako, da prispevajo za gradnjo. Kasneje istega leta so objavili še nekaj novic na temo gradnje nove cerkve in cesarjevega ozdravljenja. Tako so v že omenjeni številki 5. maja zapisali, da tudi bogati Judje veliko prispevajo za gradnjo nove cerkve, vendar pisec upa, da se bodo ti prihodki porabili za druge namene in ne za gradnjo. Za tem pa dodaja, da se za namen gradnje ne sprejemajo darila, ki so bila pridobljena iz dejavnosti, ki, kot pravi pisec, žalijo Boga – tu gre za prihodke plesišč, gledališč in podobno.³⁰

Prispevki so se počasi nabirali in tako je bil temeljni kamen za cerkev, ki je bil izbran na Oljski gori, položen 26. aprila 1856. Zaobljubna cerkev pa je pomembna tudi zato, ker je zgrajena v neogotskem slogu. Ta slog so kasneje uporabljali tudi pri gradnji Ringa in tako predstavlja arhitekturno smernico, značilno za vladavino Franca Jožefa.³¹

1. Franc Jožef I. (1830 – 1916), od decembra 1848 avstrijski cesar in od 1867 madžarski kralj. Internetni vir: http://www.biographien.ac.at/oebL/oebL_F/Franz-Joseph__1830_1916.xml, 3. april 2016.
2. Katrin Unterreiner: *Cesar Franc Jožef – miti in resnica*. Ljubljana, 2010, 10–11.
3. Jean-Paul Bled: *Franc Jožef*. Ljubljana, 1990, 99–102.
4. Bled: *Franc Jožef*, 111–115.
5. Preden je zbežal iz dežele, je zakopal ogrsko krono. To krono so našli leta 1853, o čemer poroča tudi *Zgodnja danica*, v sklopu Razgled po Kršanskim svetu, 22. september 1853.
6. Bled: *Franc Jožef*, 116–119.
7. Bled: *Franc Jožef*, 142; *Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1848–1992*. Ljubljana, 2005, 26.

8. Maksimilijan Karl grof O'Donell (1812 – 1895) vojaški general, ki je med drugim sodeloval pri napadu cesarske vojske na revolucionarni Dunaj in v bojih zoper Madžare. Internetni vir: http://www.biographien.ac.at/oebL/oebL_O/Odonell-Tyrconell_Maximilian-Karl_1812_1895.xml, 3. april 2016.
9. Janos Libeny (1831 – 1853), sin madžarskega krojača. Sodeloval je pri madžarski vstaji, nastanjen je bil v trdnjavi Arad. 18. februarja 1853 je izvedel atentat na cesarja Franca Jožefa, 26. februarja pa je bil obešen. Internetni vir: http://www.biographien.ac.at/oebL/oebL_L/Libenyi_Janos_1831_1853.xml, 3. april 2016.
10. Bled, *Franc Jožef*, str. 164; Walter Pohl, *Habsburžani: zgodovina evropske rodbine* (Ljubljana, 1994), str. 405–406 (dalje: Pohl: *Habsburžani*).
11. "Hvala Bogu za ohranitev cesarja," *Zgodnja danica*, 24. februar 1853, št. 8, str. 1.
12. "Razgled po keršanskim svetu," *Zgodnja danica*, 24. februar 1853, št. 8, str. 4.
13. "Napad na Njih veličanstvo presvitlega cesarja," *Novice*, 23. februar 1853, št. 16, str. 4.
14. Isti, 4.
15. Christian Josef von Ettenreich (1800 – 1875) dunajski meščan, ki je sodeloval pri rešitvi cesarja, za kar je bil povzdignjen v viteški stan. Internetni vir: http://www.biographien.ac.at/oebL/oebL_E/Ettenreich_Christian-Josef_1800_1875.xml, 3. april 2016.
16. "Novičar iz slovenskih krajev," *Novice*, 9. marec 1853, št. 20, str. 3–4; "Ogled po Slovenskim," *Zgodnja danica*, 10. marec 1853, št. 10, str. 4.
17. Petra Kolenc, "Delovanje Štefana Kociančiča v Gorici in njegove publicistične objave o Goriški v *Zgodnji danici* (1851–1862)," *Kronika*, 55 (2007), št. 2: str. 263.
18. Štefan Kociančič (Teržan), "Ogled po Slovenskim," *Zgodnja danica*, 24. februar 1853, št. 8, str. 4.
19. "Napad na Njih veličanstvo presvitlega cesarja," *Novice*, 23. februar 1853, št. 16, str. 4; "Novičar iz mnogih krajev," *Novice*, 2. marec 1853, št. 18, str. 4.
20. "Novičar iz mnogih krajev," *Novice*, 2. marec 1853, št. 18, str. 4.
21. Pohl, *Habsburžani*. 405–406.
22. "Pastirski list dunajskega škofa," *Zgodnja danica*, 3. marec 1853, št. 9, str. 4–5.
23. Frančišek Kosar, "Avstrie žalost in veselje," *Zgodnja danica*, 3. marec 1853, št. 9, str. 5–6.
24. "Razgled po keršanskim svetu," *Zgodnja danica*, 3. marec 1853, št. 9, str. 8.
25. "Novičar iz mnogih krajev," *Novice*, 2. marec 1853, št. 18, str. 4.
26. Bled, *Franc Jožef*, str. 164–165.
27. Bled, *Franc Jožef*, str. 164–165.
28. "Razgled po keršanskim svetu," *Zgodnja danica*, 5. maj 1853, št. 18, str. 4.
29. Bled, *Franc Jožef*, str. 165–166; Unterreiner, *Cesar Franc Jožef*, str. 20–21.
30. "Razgled po keršanskim svetu," *Zgodnja danica*, 10. marec 1853, št. 10, str. 4; "Razgled po keršanskim svetu," *Zgodnja danica*, 5. maj 1853, št. 18, str. 4.
31. Bled, *Franc Jožef*, str. 165–166.